

Vojvodovští Paulikiáni (banátští Bulhaři)

Doc. MAREK JAKOUBEK, Ph.D. et Ph.D.

Ústav etnologie, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1; e-mail: marek.jakoubek@ff.cuni.cz

ABSTRAKT

Studie představuje další příspěvek ke studiu Vojvodova – jediné české vesnice v Bulharsku (SZ Bulharsko, region Vraca). Jejím hlavním předmětem zájmu je specifická skupina místních obyvatel – katoličtí Paulikiáni (banátští Bulhaři). Banátští Bulhaři přesídlili do Bulharska po jeho osvobození (1878) v souvislosti s přijetím Zákona o osídlování neobydlené půdy (1880). Po jistých peripetiích pak roku 1900 společně s Čechy ze Svaté Heleny (Banát), Slováky z Dolní země (Báčky a Sremu), Srby a pravoslavnými Bulhary založili obec Vojvodovo. V obci, v jejímž rámci představují velice specifickou skupinu, žijí až do třetí dekády 20. století, kdy se jich naprostá převaha vystěhuje do nedaleké vsi Bårdarski geran, „střediskové“ obec Paulikiánů v Bulharsku.

ABSTRACT

The article presents a contribution to the study of Vojvodovo – the only Czech village in Bulgaria (North-West Bulgaria, Vraca region). It is focused on one specific group of Vojvodovo inhabitants – catholic Paulicians (Banat Bulgarians). Banat Bulgarians resettled to Bulgaria shortly after its liberation in 1878, when the settlement law of the country's unpopulated areas was issued (Закон за населяване на ненаселените земи в България, 1880). They co-founded a village of Vojvodovo in 1900, together with Czech migrants from Svatá Helena (Banat), Slovak migrants from southern lands (Bačka and Srem), Serbians and orthodox Bulgarians. They constituted a specific religious/language/cultural group in Vojvodovo. During the 1930s most of them moved to a nearby village of Bårdarski geran, the centre of Banat Bulgarians in Bulgaria.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Vojvodovo, Bulharsko, Paulikiáni, Banátští Bulhaři

KEYWORDS:

Vojvodovo, Bulgaria, Paulicians, Banat Bulgarians

PROLOG

Vojvodovo – jediná česká vesnice v Bulharsku. Založeno bylo na samém začátku 20. století, především přesídlenci z jiné české vesnice, Svaté Heleny, nacházející se v dnes rumunské části Banátu. Ti se usazují na severozápadě Bulharska, nejprve v lokalitě Sesek, odkud je ovšem přírodní podmínky a okolní obyvatelstvo vyženou, a tak se přesunou do místa zvaného *Gladno pole*, 16 km jižně od dunajského přístavního města Orjachova, kde na zelené louce vybudují vesnici pojmenovanou po čase Vojvodovo. Záhy po založení se obec stává vzorem v blízkém i vzdáleném okolí, okolní obyvatelé se do ní chodí dívat, jak místní hospodář a když obec navštíví bulharský ministr zemědělství, s povzdechem uvede, že by byl rád, kdyby v Bulharsku bylo takových vesnic alespoň deset. Českému Vojvodovu ovšem osud vyměřil jen krátký čas – česká era této vsi trvala pouhé půl století. V letech 1949 a 1950 jej naprostá většina členů místní české komunity opouští, aby se v rámci poválečných států řízených přesídlovacích akcí usadila v regionu jižní Moravy, kde řada z nich a jejich potomků dodnes žije. Vojvodovu byla v posledních letech věnována poměrně značná pozornost (srov. Budilová 2011, Fatková, Budilová, Jakoubek, Močičková, Močička, Maglia 2013, Jakoubek 2010b, 2011, 2012, 2013a, Будилова, Якоубек Мареk 2014), takže považovat tuto obec za neznámou dnes jistě není možné. Přesto však ještě existuje řada specializovanějších kapitol vojvodovské historie, kte-

ré na své sepsání či publikaci teprve čekají. Jednu z nich, věnovanou zvláštní skupině vojvodovských obyvatel, banátským Bulharům – Paulikiánům, čtenářům předkládáme na následujících stránkách.

Ve svých *Dějínách Vojvodova* píše jejich autor, vojvodovský Bulhar Neco P. Necov, že se tato obec „podobala mezinárodní záchranné stanici migrantů“ (Necov 2006: 35, kurzíva dodána). Mj. tím má na mysli, že Vojvodovo bylo již od svých nejranějších dob – ba ještě ve své bezprostřední „předvojvodovské“ etapě, kdy následní zakladatelé Vojvodova pobývali na Seseku (viz dále) – osídleny kromě Čechů vždy ještě dalšími skupinami. Naprosté většině z nich již byla v rámci vojvodovských zkoumáních věnována v posledních letech separátní studie či výsek širšího textu, ať již šlo o vojvodovské Bulhary (Jakoubek 2010c), Slováky (kap. 5. in Jakoubek 2011), Rusy – Wrangelisty (subkap. „Wrangelisté“ in Jakoubek 2011: 162–164), či Nazareny (kap. 7 in Jakoubek 2011). Dvě skupiny si v uvedeném výčtu své místo doposud nenalezly, třebaže se narozdíl od „Bulharů“ – které z jisté nouze spojené s nutností odlišení můžeme označit za „Bulhary ‘bez přívlastku’“ – obě účastnily jak předvojvodovské sesecké periody (viz Jakoubek 2010a), tak i samotného zakládání Vojvodova. Jedná se o banátské Bulhary – Paulikiány a Srby. Soudě na základě v současnosti dostupných informací, nedojde-li k objevení dosud neznámého pramene, o vojvodovských Srbech zvláštní studie napsána nebude, a to z prostého důvodu

naprosté informační nouze týkající se dané skupiny, kdy z dostupných zdrojů víme stěží více, než že Srbové ve Vojvodovu žili¹ a opustili jej ne později než ve druhé dekádě minulého století. V případě banátských Bulharů – Paulikiánů jsme na tom mnohem lépe a právě jim bude věnován tento příspěvek, ve kterém si mj. ukážeme, že nebyl (v obecně historické rovině) Paulikiánů, nebylo by patrně ani Vojvodova.

PŮVOD ANEB KDO JSOU BANÁTŠTÍ BULHAŘI – PAULIKIÁNI (ПАВЛИКЯНИ)?

Původ dané skupiny je ve starší historii vlastně dvojitý, splývající až po určitém čase. Jedním z těchto kořenů jsou Paulikiáni. Tímto termínem (který je snad odkazem k Pavlovi ze Samosaty) byli nejprve označováni přívrženci sekty s důsledně dualistickým učením, ovlivněným manicheismem, jejíž vznik je datován na konec 7. století do Arménie, Sýrie a Malé Asie. Na Balkánský poloostrov se hnutí dostává v průběhu 8. až 10. století, kdy byli jeho stoupenci Byzancí usazováni v oblasti dnešního Bulharska (zejm. na Plovdivsko), kde se měli stát hraničáři chránícími říši od vpádu ze severu. Jejich učení zde rychle zapustilo kořeny, šířilo se a v 10. století významně ovlivnilo vznik sekty Bogomilů, jejímiž členy se někteří Paulikiáni též sami stali.

Druhý ze zmíněných kořenů pak představují bulharští katolíci. První kontakty mezi Bulhary a katolicou církví spadají ještě do druhé poloviny 9. století, v našem kontextu je však důležité až usazování německých (saských) horníků a zakládání jejich kolonií v okolí Čiprovců ve 14. století. Sasové sice postupně splynuli s okolním bulharským obyvatelstvem, podařilo se jim však předat mu svou katolickou víru, takže v Čiprovcích a okolních obcích vznikají první kompaktní společenství katolíků na bulharském území a daný region se stává centrem katolicizmu v zemi². Zde též později nalézá výrazné zázemí františkánská misie působící v Bulharsku od první poloviny 17. století. Ta na straně jedné posiluje víru stávajících katolíků, na straně druhé pak usiluje o šíření katolické víry v zemi. Jedním z objektů jejího zájmu jsou přitom právě Paulikiáni.

Misie slaví částečné úspěchy, dílem též z důvodu výrazného antagonizmu Paulikiánů jak vůči islámu, tak i pravoslaví, počet konvertitů ovšem není nijak vysoký, konvertité si navíc nadále podržují označení Paulikiáni. Výrazný obrat ve vývoji ovšem nastává roku 1688, kdy dochází k tzv. čiprovskému povstání (především) bulharských katolíků proti osmanské nadvládě, k němuž zavedla podnět zpráva o zpráva o dobytí Bělehradu císařskou armádou 6. září daného roku. Po jeho porážce opouští část katolického obyvatelstva daného regionu (včetně paulikiánských konvertitů) zemi a usazuje se mj. ve Valašsku, v oblasti Oltenie, zvané též Malé Valaško. V roce 1737 se ovšem zde usazení bulharští katolíci zapojují na straně habsburské říše do války s Osmany, kterou však Os-

mané vyhrají a habsburská monarchie je donucena se Malého Valaška vzdát. Nastává tak další nucené stěhování, nejprve do Sedmihradska, posléze pak a tentokrát již definitivně do Banátu, kde se jejich středisky stávají (Starý) Bešenov³ a Vinga.

Po porážce čiprovského povstání byli Paulikiáni na území Bulharska vystaveni značným represím. Dílem z tohoto důvodu, dílem proto, že uprchlí povstalci našli pod habsburskou správou velice příznivé podmínky a řada jejich vsí se těšila značným privilegiím, opouští řada Paulikiánů své obce, překračuje Dunaj a přidává se k již, nejprve ve Valašsku, posléze v Banátu usazeným migrantům z předchozích utečeneckých vln z bulharského teritoria. Jejich počet pak v některých obcích (Vinga) dokonce převyšuje počet někdejších Čiprovčanů, v důsledku čehož pro označení daného obyvatelstva v Banátu převládne termín Paulikiáni. Protože naopak i zbytek Paulikiánů posléze přijme katolicismus, obě skupiny v principu splynou.

Záhy po osvobození Bulharska (1878) vysílají banátští Bulhaři do země delegaci, zjišťující možnosti „návratu“. Ta se objeví zanedlouho, v souvislosti s vydáním *Zákona o osídlování neobydlené půdy* z 20. května 1880⁴ (podle některých autorů je Zákon zájmem banátských Bulharů o přesídlení přímo motivován). Následuje několik vln přesunu části dané skupiny do Bulharska, přičemž jedním z hlavních regionů, kde se migranti usazují, je severozápad země. Určitou část obyvatel následně banátští Bulhaři (nazývající sami sebe Paulikiány – *Palkene*) tvoří v několika stávajících obcích (např. Machmudija /dnes Radojkovo/, Bregare, Džurilovo /dnes Nivjanin/ a další), kromě toho též zakládají i sídla nová, ryze paulikiánská, jako např. obec Asenovo, Gostilja, či „střediskovou“ obec Paulikiánů v Bulharsku – Bårdarski geran.

BANÁTŠTÍ BULHAŘI VE VOJVODOVSKÉ HISTORII

Ve vojvodovských souvislostech se banátští Bulhaři – Paulikiáni, objevují poměrně záhy, vlastně od samotných prvopočátků. První zimu, kterou na bulharském území přečkala část přesídlenců ze Svaté Heleny – klíčové skupiny pozdějších zakladatelů jak Seseku, tak Vojvodova – totiž její členové strávili v obcích Asenovo, resp. Gostilja, dvou z nově založených a ryze paulikiánských obcí na bulharském území. Do Asenova se přitom dílem uchýlili členové první vysídlenecké vlny, která Svatou Helenu opustila podle Necova roku 1896. Kromě Asenova přitom přesídlenci našli dočasné útočiště také ve Slováci osídlených vsích Mrtvica (dnes Podem) a Gorna Mitropolija (Necov 2006:32–33). Druhá vlna vystěhovalců ze Svaté Heleny pak již míří výhradně do banátskými Bulhary nedávno založené vsi Gostilja. O něco podrobnější zprávu o jejich putování nám ve svých *Dějínách Vojvodova* podává opět N. P. Necov: „*Druhá skupina vystěhovalců ze Svaté Heleny, tvořená asi 25ti rodinami, dorazila na podzim roku 1897 podobným způsobem jako skupina první.*

1 Dříve zmiňovaná možnost, že by vojvodovští Srbové byli ve skutečnosti Bulhaři přistěhovaní do obce ze srbského území (srov. např. Nešpor, Hornofová, Jakoubek 2001:66, pozn. pod čarou č. 17) se zdá být vyloučena, neboť, jak vzpomíná A. Filip (nar. 1919), označovali vojvodovčané danou skupinu termínem Ráci (k danému termínu viz např. White 2000: 247, pozn. 21 či Juda 1997: 8), což by – pokud by se jednalo o Bulhary – s vysokou mírou pravděpodobnosti nečinili (možno dodat, že Ráci zase označovali vojvodovské Čechy výrazem Pěmci /k tomu srov.: „Imigranti z Čech – at již šlo o Čechy nebo Němce – byli domácími Srby a Chorvaty nazýváni Pěmci, protože přicházeli z „Pěmen“ /Heroldová 1982:222/).

2 V následující rekapitulaci vycházíme bez výjimky z prací jiných autorů, přičemž vzhledem k charakteru textu nebudeme odkazovat na každý jednotlivý poznatek zvlášť, ale spokojíme se s paušální referencí na daná díla; jedná se o: Калчев, Кукоч, Мичев, Шипков 1987: 7–23, Нягулов 1999: 14–42, Елдьров 2002: 31–380; (tato sekce textu je upravenou verzí odpovídající části studie Jakoubek 2013b).

3 Možno doplnit, že přetrvání katolické víry původních saských přistěhovalců je o to pozoruhodnější, že samotné Sasko se v 16. století stalo zemí protestantskou (luteránskou).

4 Rumunsky Dudeštii Vechi.

5 Zákon o osídlení neosídlené země byl bulharským knížetem Alexandrem Battenberským vyhlášen 20. května 1880, coby dekret č. 222, který byl následně zveřejněn v Úředním listu (Държавен вестник) č. 46, ze dne 31. května.

6 Dnes v Srbsku, ve správní jednotce Pančevo.

7 Nikolov (Николов 1996:55) udává, že „několik rodin“ vojvodovských Paulikiánů pocházelo z obcí Baranda a Kovačica, nacházejících se v dneš v srbské Vojvodině, nezmiňuje ovšem, zda tyto rodiny pobývaly již na Seseku, anebo se přistěhovaly později, až do Vojvodova.

8 Michalko zmiňuje, že již na samotné žádosti o přiděl pozemků v lokalitě Gladno pole ze dne 16.4. 1900 je kromě 28 rodin českých a 18 slovenských uvedeno též 7 rodin paulikiánských (Michalko 19365:54-55).

9 Калчев – Куков – Мичев – Шипков udávají jako Radkovi (1987:25).

10 Hlasková spojení „gu“ a „ku“ v bulharských slovech se ve „vojvodovštině“ vyslovují jako „du“ a „tu“, resp. „ču“ – Kjurčovi jsou tak mezi Vojvodovskými Čechy známí jako Čurčovi.

Vezli s sebou potřebné zařízení a nábytek, avšak žádný dobytek. Vypluli parníkem po Dunaji z přístavu Moldova a dorazili do Orechova, přičemž jejich cesta trvala tři dny. Z Orechova se přesunuli do vesnice Gostilja, která byla obydlena Paulikiány – katolíky, v jejichž nájmu zůstali, dokud si nevyřídili záležitosti spojené s přesunem na lokalitu Sasek.“ (Necov 2006: 33) Důvody, proč byla k přezimování zvolena právě Gostilja, resp. Asenovo jsou dnes již neznámé, i tak ovšem z uvedeného faktu plynou určitá zjištění, především – v principu již od samotného vstupu na bulharské území byli pozdější Vojvodovčané s banátskými Bulhary obeznámeni, přičemž je zjevné, že kontakt uvedených skupin musel být přinejmenším možný, a to poměrně dlouhodobě. Mezi uvedenými skupinami tedy i přes jejich mnohostrannou (etnickou, religiozní) odlišnost panovaly vztahy alespoň nikoli záporné. Pomineme-li možnost, že se členové dotyčných skupin takřkajíc znali již z Banátu (což je hypotéza, jíž rozhodně nelze vyloučit, byť pro ni aktuálně chybějí důkazy), nabízí se jako jedno z mála pojitek, které tyto dvě komunity sdílely, znalost rumunštiny – tu totiž někdejší Svatoheleňčané (na rozdíl od bulharštiny) ovládali, a to stejně jako v rumunské části Banátu dlouhodobě usazení (viz výše) banátští Bulhaři.

Po opuštění uvedených obcí se patrně začátkem roku 1897 někdejší Svatoheleňčané, společně s několika slovenskými rodinami nejspíše ze zmíněných vsí, přesouvají do lokality Sesek, kde zakládají novou obec (k podrobnostem odpovídajícího dění viz Jakoubek 2010a, resp. 2010b: 33–72). K obyvatelům Seseku pak mimo již uvedené Čechy a Slováky patřili také právě banátští Bulhaři. Michalko (Michalko 1936: 63, pozn. 1) udává, že pocházeli z obce Ivanovo⁵, neuvádí však jejich počet, podle Eldárova se jednalo konkrétně o tři rodiny, neuvádí ovšem, odkud do Bulharska přesídlily (Елдъров:43). Njagulov pak sice usídlení banátských Bulharů na Seseku také zmiňuje (Нягулов 1999:90), spokojuje se ovšem s uvedením dané obecné informace⁶. O bližší početní skladbě banátských Bulharů nás tak informují ze známých pramenů již jen výsledky sčítání lidu z roku 1900 (Резултати ... 1900), kte-

ré na Seseku uvádí 27 Bulharů (15 mužů, 12 žen). Že se přitom jednalo o banátské Bulhary – Paulikiány, je víceméně zřejmé z počtu místních katolíků, jichž daný zdroj zmiňuje 30 (15 mužů, 16 žen), což v principu koresponduje s výše uvedeným počtem „Bulharů“; čím je přitom způsoben rozdíl v počtu seseckých (banátských) Bulharek a žen katolického vyznání ovšem v danou chvíli říci nedokážeme.

Po třech letech byli obyvatelé Seseku nuceni z důvodu nepříznivých přírodních podmínek, jakož i nevrzivosti obyvatel okolních obcí (podrobněji viz in Jakoubek 2010a, resp. 2010b: 33–72) danou lokalitu opustit a přesídlit na území zvané *Gladno pole*, kde nejspíše roku 1900 zakládají novou obec, která byla záhy pojmenována Vojvodovo (k problematice názvu obce viz Jakoubek 2013a, kap. 1: 9–28). Jak přitom uvádí Necov, „*Spolu s Čechy a Slováky se [ze Seseku] přistěhovalo i několik rodin banátských Bulharů*“ (Necov 2006:34). K původním (můžeme-li se spolehnout na výše citované zprávy) třem paulikiánským rodinám se někdy záhy po založení Vojvodova⁷ přidaly další, neboť prameny i pamětníci udávají počet vojvodovských paulikiánských rodin o něco vyšší. Zmiňování tak jsou Pirkovi, Ratkovi⁸, Kjurčovi⁹, Bartolovi (Necov 2006: 28), Kalarišovi (Калчев, Куков, Мичев, Шипков 1987:25), Markovi a Bartošovi¹⁰. Po prvotním nárůstu však počet banátských Bulharů ve Vojvodovu dále již jen klesal. Tento trend dobře zachycují výsledky sčítání lidu, které k roku 1910 (Резултати ... 1910: 34) udávají 42 katolíků, podle všeho tedy banátských Bulharů (z toho 17 mužů a 25 žen), zatímco následující sčítání z roku 1920 (Резултати ... 1922: 23) udává počet přesně o polovinu nižší, tedy 21 (11 mužů, 10 žen). Co se týče důvodu odchodu vojvodovských Paulikiánů z obce, zaznamenává jej například Necov: „*Přestože banátští Bulhaři dostali parcely, půdu a určitá privilegia a během několika let dobře vybavili svá hospodářství, postupně z Vojvodova odcházeli do vesnice Bårdarský Geran v Beloslatinském okrese. Do roku 1934 se jich tam přestěhovala většina. Důvodem bylo to, že ve Vojvodovu nebyl katolický kostel, což pocítovali jako velkou nutnost.*“ (Necov 2006: 34–35)

Několik dekád tedy banátští Bulhaři tvořili nedílnou součást pestré vojvodovské mozaiky místních skupin. Patrně především díky neobeznámenosti s historickými peripetiemi banátských Bulharů, nebyl názor vojvodovských Čechů na příslušnost, resp. svébytnost banátských Bulharů jednotný. Někteří tak *Paulikiány* (jak je jediné označují) považují za zcela svébytnou skupinu, resp. národnost (tj. nikoli za sice specifické, ale přeci jen Bulhary), jiní pak uvádějí, že sice „nebyli jako Bulhaři“, ale „psali se za ně“, tj. v oficiálních dokumentech se jako Bulhaři deklarovali. Ve všech případech ovšem pamětníci jednoznačně uvádějí, že daná skupina hovořila specifickým, samostatným a od bulharštiny odlišným jazykem – „pavlitánštinou“ („mluvili pavlitánsky“), jemuž však podle nich „nebylo rozumět“¹¹. To Bulhar N. P. Necov, jehož náhled v dané otázce snad můžeme považovat za pro Bulhary reprezentativní, viděl situaci dané komunity zcela jednoznačně – je si sice dobře vědom všech zvláštností banátských Bulharů, přesto je nepřestává považovat za součást bulharského národa. Daný postoj přitom Necov dobře zachycuje ve svém díle, když na adresu banátských Bulharů uvádí: „*cítili se být Bulhary i po stu letech od svého vystěhování z Bulharska do Banátu a pyšnili se tím; jejich velká oddanost katolické církvi však měla vliv na to, že se cítili být na vyšší kulturní úrovni než jejich soukmenovci – Bulhaři v Bulharsku. Domácí prostředí v jejich rodinách bylo sice skromné, ale vždy řádné, uklizené a ideálně uspořádané. Nebylo pochyb o tom, že Bulhary předstihli o řadu let. Velký rozdíl byl také v oblečení dívek a žen, které nemělo nic společného s bulharským oblečením. I v jazyce, kterým hovořili, byl rozdíl, neboť třebaže byl bulharský, lišil se v přízvuku a ve výslovnosti. Říkali například: „za ida“ místo „šte ida“¹², „ela vrz men“ místo „ela pri men“¹³ apod.“ (Necov 2006: 35).*

BANÁTŠTÍ BULHAŘI A VOJVODOVŠTÍ ČEŠI ANEB „MY JSME JE MĚLI ZA TAKOVEJ TEN PROSTRĚDEK“

Jak vysvítá z Necovova textu, nebyly jazyk a náboženství tím jediným, čím se banátští Bulhaři lišili od okolní, resp. běžné bulharské populace. S jistou mírou zjednodušení bychom mohli říci, že od „řadových“ Bulharů se odlišovali také *kulturou*, a to – jak naznačuje Necov – jak materiální, tak řečnické v širokém smyslu duchovní. Současně ovšem – a to je věc v daném kontextu vcelku nečekaná – řadou z toho, čím se banátští Bulhaři odlišovali od Bulharů, *tím se podobali vojvodovským Čechům*. Z oblasti materiální kultury můžeme jmenovat například peřiny a polštáře, pece vytápěné slámou, vzhled a uspořádání domu, jakož i jeho zařízení, pokud jde o hospodářství, pak banátské Bulhary a vojvodovské Čechy spojovalo užívání koně jako tažného zvířete (Стоянов 2005: 117), chov hus (Стоянов 2005: 232, Нягулов 1999: 96, Калчев, Куков, Мичев, Шипков 1987: 25), užívání plečky (Necov 2006: 55, Нягулов 1999: 95), širokých

hrábí na shrabování sena (Necov 2006: 55, Нягулов 1999: 95), lehkých vozů s železnou osou (Necov 2006: 31, Нягулов 1999: 95, Босилков, Андреев 1937: 19) a mnoha dalších prvků. Mimoto si ovšem byli banátští Bulhaři a vojvodovští Češi podobní i s ohledem na kulturní vzorce týkající se výrazně nemateriálních kvalit. V daném ohledu se jednalo např. o Necovem zmíněnou pořádkumilovnost (Penčev 2006: 103, Necov 2006: 35, Николов 1996: 41, Попов 2010: 256, 259, 267), dále též pracovitost (Necov 2006: 55, Нягулов 1999: 25, Николов 1996: 41, Пелова 2000: 18), organizovanost, či disciplinovanost (Нягулов 1999: 102, Стоянов 2005: 234, Гюков 2006: 89). Obecně pak byla kultura té i oné skupiny okolím nahlížena jako vyšší, resp. následovánihodná (Нягулов 1999: 96, Penčev 2006: 102, Findeis 1930: 2). Uvedená společenství se tak na straně jedné výrazně odlišovala od vůkolních obcí a jejich obyvatel, jakož se i, na straně druhé, podobala sobě navzájem.

Pokud se přitom banátských Bulharů týče, je příčinou jejich odlišnosti od bulharské populace (a podobnosti vojvodovským Čechům), jejich historie, kdy se jejich společenství během období stráveného v Banátu pod rakousko-uherskou správou kulturně transformovalo, resp. kdy si jeho členové osvojili „západoevropskou“ kulturu (Нягулов 1999: 96, 101, Николов 1996: 41) – tedy onen typ kultury, jímž disponovali právě vojvodovští Češi. Uvedená kulturní podobnost pak patrně též vysvětluje, že – jak dodnes vzpomínají starší vojvodovští Češi – místní banátští Bulhaři „se víc tlačili k nám [tj. než k Bulharům]“, resp., že „s náma drželi hodně [tj. více než s Bulhary]“. Nutno ovšem hned doplnit, že ačkoli v očích vojvodovských Čechů stáli banátští Bulhaři – Paulikiáni výše než běžná bulharská populace („Byli lepší než Bulhaři“), za sobě rovné je nepovažovali. Jak výstižně uvádí A. Filip: „*My jsme je ale neměli úplně jako ... [za rovné Čechům]. My jsme je měli za takovej ten prostředek – tady jsou Bulhaři dole, potom jsou Pavlitáni uprostřed, pak jsme my tady nahore.*“¹⁴

Ať již to bylo právě uvedenou (sebe)nadřazeností vojvodovských Čechů v rámci obce, anebo z jiných důvodů, mezi vojvodovskými Čechy a místními banátskými Bulhary nikdy nedošlo k uzavření manželství. Nezdá se ovšem, že by se jednalo o výraz principiální nemožnosti uzavření takového svazku, neboť k několika sňatkům mezi členy vojvodovské české komunity a banátskými Bulhary – nikoli ovšem z Vojvodova, ale z nedalekého Bărdarského Geranu – přeci jen došlo (Budilová 2010: 169, podrobně viz též Jakoubek 2013a).

ZÁVĚR ANEB ZA VŠECHNO MŮŽOU PAULIKIÁNI

Jak jsme uvedli v úvodu, bylo přesídlení všech skupin, jejichž migrace nakonec nalezla svůj cíl v nově založené obci – Vojvodovu, které se přinejmenším na čas stalo pro všechny z nich domovem, podníceno vydáním *Zákona*

11 Vzhledem ke skrovnosti odpovídající prameně základny nelze vyloučit, že Bartolovi a Bartošovi jsou tatáž rodina.

12 Na jiném místě Necov specifikuje: „[Češi, Slováci a banátští Bulhaři] dostali ... parcely a půdu k obdělávání. Nadto je stát osvobodil od placení daní na dobu dvaceti let, aby měli možnost lépe se vybavit a zařídit“ (Necov 2006: 34).

13 Resp. Pavlitány, jak danou skupinu (viz pozn. č. 10) řada pamětníků označuje.

14 Zajímavé přitom je, že až dodnes si řada informátorů pamatuje frázi *ampale zagábaj* (správně: *Am pale ga za baj*), kterou podle jejich vzpomínek Pavlikjani často používali (česky zhruba: *Ale, až bude, tak bude*). Ač nikdo přesně nevěděl (a neví dodnes), co fráze znamená, ti z informátorů, kteří se v odpovídající době nacházeli v dětském věku, ji s oblibou opakovali; někteří ji pak dokonce strašili své sourozence.

o osídlování neobydlené půdy vydaného v Bulharsku 20 května 1880. Vydání tohoto zákona bylo přitom podle všeho motivováno právě snahou o umožnění „návratu“ banátských Bulharů – nejpočetnější bulharské diaspory – do jejich před dlouhým časem opuštěné vlasti (Нягулов 1999: 89). Jak přitom dokládá Nikolov, rozhodli se Češi a Slováci přesídlit z Banátu do Bulharska právě „po vzoru banátských Bulharů“ (Николов 1996: 55, kurzíva dodána). V této perspektivě to tedy byli právě banátští Bulhaři, kteří stáli – a to hned dvakrát – za výše nastíněnými migračními pohyby

směřujícími do Bulharska a takto nepřímou i za procesy, které nakonec vyústily do samotného založení Vojvodova. V obecné poloze by tedy danou situaci bylo možné nahlížet i tak, že existuje kauzální linie spojující banátské Bulhary a založení Vojvodova, resp., že nebytí banátských Bulharů, nebylo by ani Vojvodovo. Fakt, že banátští Bulhaři byli doposud při tematizaci vojvodovských dějin přehlíženi, tedy na straně badatelů zabývajících se danou obcí vyvolával narůstající dluh. O jeho splacení jsme se svým dílem pokusili na předchozích stránkách.

LITERATURA

- Budilová, L. (2010). Vojvodovo, česká vesnice v Bulharsku: příbuzenství, manželství a dům [disertační práce]. Plzeň: FF ZČU v Plzni.
- Budilová, L. J. (2011). Dědická praxe, sňatkové strategie a pojmenovávání u bulharských Čechů v letech 1900–1950. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Fatková, G. – Budilová, L. J. – Jakoubek, M. et al. (2013). Vojvodovo: historicko-etnografická ohlédnutí. Plzeň: Vydavatelství ZČU v Plzni.
- Findeis, J. (1930). Vojvodovo. Část druhá. Věstník Komenských V., 2, s. 1–3.
- Heroldová, I. (1982). Současný stav české etnické skupiny v Jugoslávii. In Bielik, F. – Sirácky, J. – Baláž, C. (eds.). Vystaňovalectvo a život krajanov vo svete. K storočnici začiatkov masového vystaňovalectva slovenského ľudu do zámoria. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Martin: Matica slovenská, s. 221–225.
- Jakoubek, M. (2010a). Sesek – zapomenutá česká obec v Bulharsku. Český lid/Etnologický časopis 97, 2, s. 35–50.
- Jakoubek, M. (2010b). Vojvodovo – etnologie krajanské obce v Bulharsku. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Jakoubek, M. (2010c). O Vojvodovských Bulharech. AntropoWebzin 4, s. 211–217, [dostupné <http://antropologie.zcu.cz/o-vojvodovskych-bulharech>].
- Jakoubek, M. (2011). Vojvodovo: kus česko-bulharské historie. Tentokrát převážně očima jeho obyvatel. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Jakoubek, M. (2012). Vojvodovo: Historie, obyvatelstvo, migrace. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Jakoubek, M. (2013a). Vojvodovo – identity, tradice a výzkum. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Jakoubek, M. (2013b). Zastavení nad vztahem kultury, víry a konfese u vojvodovských Čechů. Slovanský přehled 99, 3–4, s. 371–384.
- Judah, T. (1997). The Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia. New Haven, CT: Yale University Press.
- Michalko, J. (1936). Naši v Bulharsku. Pädesiat rokov ich života, práce, piesne a zvykov. Myjava: Knihtlačiareň Daniela Panického.
- Necov, N. P. (2006). Dějiny Vojvodova. In Jakoubek, M. – Nešpor, Z. – Hirt, T. (eds.). Neco Petkov Necov: Dějiny Vojvodova, vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku. Plzeň: Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, s. 27–89.
- Nešpor, Z. R. – Hornofová, M. – Jakoubek, M. (2001). Čeští nekatolíci v rumunském Banátu a v Bulharsku. Část třetí – Vojvodovo, obec denominačního typu. Lidé města 5, s. 62–86.
- Penčev, V. (2006). Tempus edax rerum aneb O minulosti a současnosti vojvodovských Čechů. In Jakoubek, M. – Nešpor, Z. R. – Hirt, T. (eds.). Neco Petkov Necov: Dějiny Vojvodova, vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku. Plzeň: Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, s. 90–105.
- Popov, B. (2010). Vzpomínky na život Čechů, kteří žili ve vsi Vojvodovo, Vračansko, Bulharsko. In Jakoubek, M. (ed.). Vojvodovo – etnologie krajanské obce v Bulharsku. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), s. 254–270.
- White, G. W. (2000). Nationalism and Territory: Constructing Group Identity in Southeastern Europe. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Б[осилков], Евгени, Д. А [ндреев] (1937). Кратка история на с. Бърдарски-геран 1887–1937. Бяла Слатина: печатница на Мито Н. Терекийски.
- БУДИЛОВА, Ленка Я., ЯКОУБЕК, Марек (2014). Българските чехи. Случаят Войводо. Социалноантроположки ескизи. София: Парадигма.
- ГЮКОВ, Антон (2006). По петите на Клео (Моята малка делиорманска Европа). Калейдоскоп на спомени. Стара Загора: Шибилев.
- ЕЛДЪРОВ, Светлозар (2002). Католиците в България (1878–1989). Историческо изследване. София: IMIR.
- КАЛЧЕВ, Иван, КУКОВ, Никола, МИЧЕВ, Никола, ШИПКОВ, Михал (1987). История на село Бърдарски Геран. София: Септември.
- НИКОЛОВ, Богдан (1996). От Искър до Огоста. Историята на 125 села и градове от бившия Врачански окръг. София: Алиса.
- НЯГУЛОВ, Благовест (1999). Банатските Българи. София: Парадигма.
- ПЕЛОВА, Весела (2000). Малцинствата в северозападна България през очите на полиция. In: Епохи 3–4 (историческо списание), год. VIII. Велико Търново: Университетско издателство Великотърновския университет „Св.Св. Кирил и Методий“, s. 5–19.
- Резултати от преброяване на населението в царство България на 31 декември 1900 г. по общини и населени места. IV окръг – Враца. София: Държавна печатница.
- Резултати от преброяване на населението в царство България на 31 декември 1910 г. по общини и населени места. IV окръг – Враца. София: Държавна печатница.
- Резултати от преброяване на населението в царство България на 31 декември 1920 г. по общини и населени места. IV окръг – Враца. София: Държавна печатница.
- СТОЯНОВ, Любомир К. (2005). Ковачица – Наша земя под слънцето. (Сказание за Давидовия род от село „Ковачица“). София: Авангард.